

Vitryggig hackspett

Vitryggig hackspett är en paraplyart för minst 200 rödlistade arter kopplade till äldre lövnaturskog med mycket död ved. Arten är numera mycket sällsynt och uppträder regelbundet endast i ett fåtal områden i Svealand och längs Norrlandskusten. Det sker uppfödning och utsättning av fåglar för att förstärka populationerna. Stannfågel.

Ekologiska krav

Vitryggig hackspett har mycket höga krav när det gäller lövskogsmiljöer och förekomst av grov död lövved, på beståndsnivå såväl som i ett landskapsperspektiv. Särskilt värdefulla miljöer är exempelvis lövstrandskogar, gråalraviner, lövbranter, lövsumpskogar, med lövskog igenväxande kulturmarker samt lövbrännor. De viktigaste trädslagen för födosök är asp, björk, klibbal, gråal och sälg, i vissa områden även ek. Födan utgörs främst av ved- och barklevande insekter, mest skalbaggs-larver. Bra revir består av mer eller mindre sammanhängande lövskog inom ett område på cirka 500 hektar. Under häckningstid utnyttjar ett vitryggspår minst 100–150 hektar, medan de under vinterhalvåret utnyttjar ett betydligt större område, ofta minst 400 ha. Häckningsreviren utmärks av en riklig förekomst av död lövved (åtminstone 20 m³/ha).

Utbredning och regionala skillnader

Vitryggig hackspett har minskat mycket starkt under 1900-talet, både vad gäller utbredning och numerär. Från att under 1800-talet ha förekommit spritt över större delen av landet finns numera endast enstaka par och ensamma fåglar kvar kring nedre Dalälven, i Värmland och längs Norrlandskusten.

Beståndet har fyllts på med fåglar österifrån i flera omgångar, senast under hösten och vintern 2015–2016.

Indikator på skyddsvärd skog

Områden med häckningar eller permanent förekomst utgör skogliga värdekärnor. Vitryggig hackspett är en av de främsta indikatorarterna för artrik lövskog, och andra lövskogsmiljöer med hög biologisk mångfald. Områden med förekomst av vitryggig hackspett är bland de mest artrika i landet när det gäller förekomst av vedlevande insekter.

Faktorer som missgynnar eller hotar arten

Vitryggig hackspett missgynnas av omvandling av flerskiktad och variationsrik lövrik skog med riklig förekomst av död lövved till ensartade och jämnåldriga

produktionsbestånd, inte minst när lövskog omförs till barrskog. Arten har stora arealkrav och missgynnas såväl av minskningen av arealen äldre lövskog i landskapet i stort som av fragmentering av de kvarvarande lövbestånden. Kvaliteten på kvarvarande lövbestånd hotas av igenväxning med gran, och lokalt innebär stora viltstammar att lövföryngringen hämmas.

Brist på storskaliga störningar som skogsbränder och översvämningar som skapar rikligt med död ved och lövskogsmiljöer är ett av de stora hoten. Inte minst som med dikning och annan markavvattning har lett till att många sumpskogar försvunnit.

Behov av hänsyn – allmänt

Vitryggig hackspett är en av de mest hotade fågelarterna i landet. Arten har under de senaste cirka 100 åren drabbats hårt av storskaliga förändringar av skogslandskapet. Artens höga krav på livsmiljön gör att det krävs såväl förstärkt hänsyn i samband med skogliga åtgärder som naturvårdsavsättningar och målmedvetna och långsiktiga restaureringsåtgärder. För att arten ska uppnå en livskraftig population krävs aktiva åtgärder för att öka andelen äldre lövskog på såväl lokal som regional skala.

Bevarandet av vitryggig hackspett är ett omfattande arbete där det behövs samverka mellan skogsföretag, enskilda skogsägare, forskare, myndigheter och miljöorganisationer. Värdefulla redskap i detta arbete är skogsbolagens ekologiska landskapsplaner och enskilda skogsägares gröna skogsbruksplaner i kombination med myndigheternas naturvårdsplanering.

Vid fynd av vitryggig hackspett ta kontakt med Skogsstyrelsen. Kännedom om häckningslokaler för vitryggig hackspett bör i övrigt inte spridas till andra personer än berörda markägare och de som utför skogsbruksåtgärder.

Miljöhänsyn vid skogsbruksåtgärder

- Undvik gallring och avverkning under perioden 1 mars–30 juni inom revir med vitryggig hackspett.
- Lämna större hänsynsytor med lövträddgrupper, särskilt äldre lövträd.
- Skapa högstubbar av lövträd.
- Spara försvagade eller döende lövträd vid gallring och avverkning.
- Lämna kantzoner med löv mot bäckar, sumpskog, sjöar och myrar.
- Gynna förekomsten av löv i samband med röjning och gallring, i synnerhet asp, sälg och al.

Tips på ytterligare åtgärder som gynnar arten

- Naturvårdsbränning kan medföra stora mängder död ved och på sikt även en ökad lövträdsförekomst.
- Återställ dikad sumpskog genom att dämna eller täppa igen diken.
- Utför föryngringsavverkningar av barrskog med syfte att skapa föryngringar med al, asp, björk och sälg.
- Gynna naturlig föryngring av lövskog genom stängsling.
- Gynna förekomsten av lövträd i blandbestånd genom uthuggning eller ringbarkning av gran.
- Hugg fram solbelysta luckor och gläntor i lövbestånd, särskilt i områden med mycket björk.
- Friställ lövträd i samband med röjning och gallring i barrdominerade bestånd för ökad dimensionsutveckling.
- Lämna partier med lövuppslag till självgallring, främst al, asp och sälg.
- Skapa stående död ved, t.ex. genom ringbarkning eller barkfläkning av äldre lövträd, främst björk och al.
- Undvik hemvedshuggning som minskar lövskogarnas biologiska värden.

Områdesskydd och frivilliga avsättningar

Sedan många år pågår riktat arbete med skötsel och skydd av viktiga miljöer inom ramen för ett nationellt åtgärdsprogram. Arbetet inriktas mot formellt skydd av särskilt värdefulla områden med lövdominerad skog, parallellt med frivilliga avsättningar, med målet att skapa större sammanhängande lövtrakter.

Skogsvårdslagstiftningen

- Ta inte bort äldre vindfällen, högstubbar och torrakor, äldre träd vid ägogränser och myrstackar, äldre lövträd (särskilt asp) i barrskog m.m., spara hålträd och andra biologiskt värdefulla träd, hassel, lind, lönn, ask och alm, eller bärande träd (SKVFS 7:8).
- Avverkning eller skogsvårdsåtgärder får inte ske på skogliga impediment >0,1 hektar (SVL 13a§).
- Undvik skogsbruksåtgärder som kan skada hänsynskrävande miljöer, som t.ex. örtrika områden längs bäckar eller andra vattendrag, kärr och småvatten, områden vid källor eller källpåverkad mark, strand- och sumpskogar med naturskogskaraktär, äldre skog på uddar och öar, raviner, klyftor och blockmarker samt berg- och rasbranter, naturskogsrester, yngre brandfält, äldre trädbestånd med mycket hänglavar eller död ved, örtrika bestånd på kalkrika marker, äldre hassellundar, brynmiljöer, äldre skogsbeten samt igenvuxna hagmarker eller lövängar (SKSFS 7:17).
- Lämna funktionella skyddszoner med träd och buskar mot hänsynskrävande miljöer, som bäckar, raviner, myrar och sumpskogar, kulturmiljöer m.m. (SKSFS 7:21).
- Lämna en skyddszon utmed sjöar, vattendrag, kulturmiljöer eller mot öppen jordbruksmark oplanterad eller planterad med löv (SKSFS 7:22).
- Det är förbjudet att omvandla bestånd med ädellövskog till annan skog. Om man avverkar, förutom vid röjning eller gallring, ska man anlägga ny ädellövskog på området (SVL 25 §).

Lästips

Artfakta för vitryggig hackspett. ArtDatabankens webbplats,
<http://artfakta.artdatabanken.se/taxon/100046>

Naturvårdsverket 2005. Åtgärdsprogram för bevarande av vitryggig hackspett (*Dendrocopos leucotos*) och dess livsmiljöer. Rapport 5486.

Populationsstorlek: Färre än 5 par.

Populationsutveckling:

1980–2012: minskning 95 %

2001–2012: minskning 50 %

Rödlistestatus 2015: Akut hotad (CR)

Fågeldirektivets Bilaga 1: Ja